

FÖRSVARSHÖGSKOLAN
SWEDISH NATIONAL DEFENCE
COLLEGE

RMA och det fasta kustartilleriet

maj 28

2012

Under 1990-talet accelererade avvecklingen av det fasta kustartilleriet. Det skedde samtidigt med implementeringen av Revolution in Military Affairs(RMA)-konceptet i Sverige, snabb militärteknisk utvecklingen och Försvarmaktens omställning från en stor organisation med lång mobilisering till insatsförsvaret med hög beredskap.

Syftet med studien är att med hjälp av argumentationsanalys och kvalitativ textanalys, studera relationen mellan RMA och avvecklingen av fasta kustartilleriet, genom analys av Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrifter.

Resultatet visar att fast kustartilleri spelar en viktig roll även i en värld präglad av RMA och modern teknologi. Det fasta kustartilleriet ersattes av rörligt. Även detta avvecklades i förtid.

Nyckelord: Fortifikationer, befästningar, avveckling, fasta kustartilleriet, RMA, Kustartilleriet, ERSTA, Kungliga Krigsvetenskaps Akademien

En analys av
diskussioner
kring RMA
och det fasta
kustartilleriet.

Självständigt arbete 15hp VT 2012

Författare: Kd Sebastian Arvidsson

Handledare: Fredrik Eriksson

Officersprogrammet 09-12

Försvvarshögskolan / Militärhögskolan Karlberg

Swedish National Defence College/ Military Academy Carlberg

Antal ord: 7661

Abstract

RMA and coastal fortifications

–An analysis of the discussions about RMA and coastal fortifications

During the 1990's the liquidation of coastal fortifications accelerated. During the same period of time the concept of Revolution in Military Affairs is being implemented in Sweden, military technology is rapidly evolving and Swedish Armed Forces is transforming its organization from a large quantity - long mobilization, to a small mission-based armed force with high response.

The purpose of the study is to analyze the relation between RMA and the liquidation of the coastal fortifications, through argumentative analysis and qualitative text analysis, by studying the publications of the Royal Swedish Academy of War Sciences.

The result shows that coastal fortifications are important even in a world characterized by RMA and modern technology. The coastal fortifications were replaced by mobile units. They got liquidated before their time as well.

Key Words: Fortifications, works, liquidation, coastal fortifications, RMA, Coast Artillery, ERSTA, the Royal Swedish Academy of War Sciences

Innehållsförteckning

Innehåll

1	Inledning.....	3
1.1	Introduktion och problemformulering.....	3
1.2	Syfte och frågeställning.....	4
1.2.1	Syfte.....	4
1.2.2	Frågeställning.....	4
1.3	Teori – militärteknisk utveckling och RMA.....	4
1.4	Metod, disposition och avgränsningar.....	6
1.4.1	Metod.....	6
1.4.2	Disposition.....	6
1.4.3	Avgränsningar.....	6
1.5	Tidigare forskning.....	7
1.6	Källor och källkritik.....	7
1.7	Bakgrund.....	8
1.7.1	Fortifikationer som begrepp.....	8
1.7.2	Kustartilleriets fasta försvar.....	8
2	RMA i KKrVA.....	10
2.1	Fasta kustartilleriet och RMA.....	10
2.1.1	Analys.....	10
2.1.2	Sammanfattning och egna slutsatser.....	15
2.2	Fast till rörligt – militärteknisk utveckling och RMA.....	16
2.2.1	Analys.....	16
2.2.2	Sammanfattning och egna slutsatser.....	19
3	Avslutande reflektioner.....	20
3.1	Förslag till fortsatt forskning.....	21
	Käll- och litteraturförteckning.....	21

1 Inledning

1.1 Introduktion och problemformulering

Så sent som 1985 kan man läsa att fortifikationer fortfarande "[...] i huvudsak svarar mot sitt syfte och bör så kunna göra också för den nära morgondagen."¹ Vid mitten av 1980-talet inleddes dock avvecklingen av många svenska fortifikationer, mest synligt vid kustartilleriet. En bit in på 1990-talet accelererade nedläggningen och omfattade nu även moderna anläggningar. De fullt fungerande och effektiva snabbskjutande 7,5 cm batterierna m/57 gick från 90 pjäser(30 batterier) år 1974² till avveckling av samtliga pjäser år 2000. För de än modernare 12 cm batterierna m/70 ERSTA, blev 18 pjäser(sex batterier) år 1984³, reducerade till inga alls år 2000.

Den till synes tydligaste förklaring är hur avvecklingen var relaterad till den militärtekniska utvecklingen. Det som framförts är den tekniska och taktiska utvecklingen av slagfältet med Revolution in Military Affairs (RMA, förklaras närmare i teoridelen) som skulle förklara avvecklingen med att fast försvar blivit omodernt.

En annan förklaring som framförts är att det handlat om invasionsförsvarets nedläggning eller rentav hela nationella försvarets nedläggning.

I Sveriges fall kom det nationella försvaret att avvecklas steg för steg i en process som bara delvis kan betecknas som sammanhängande och genomtänkt. Snarare framstår avvecklingen som oavsedda slutresultatet av en rad förändringsprocesser och avvägningar som primärt rörde andra frågor. Det nationella försvaret lades inte ner, det var bara en dag nedlagt.⁴

Den hänger samman med den operativa time-out som antogs under 1990-talets slut, Johan Kihl citeras ur en intervju 1997:

Vi går nu ut och säger att vi ska skrota allt som vi inte behöver idag och i framtiden.[...]Idag ser vi hur Rysslands krigsmakt degenereras till den grad att det är tveksamt om invasionsförmågan finns kvar. Och vi tror inte att Ryssland i framtiden kommer bygga upp den förmågan igen.⁵

Detta skulle förklara avvecklingen av ekonomiska och politiska skäl.

Problemet är därmed att utreda vilka för- och nackdelar det finns med fast försvar, och se hur det hänger ihop med avvecklingen.

---

¹ Fortifikationskåren, *Fortifikationen 350 år 1635-1985*, s.268

² Hansson, Lars, *ERSTA – Från svarsspån till byggnadsminne*, (2008) s.44-53

³ Marintaktiska kommandot, *Kustförsvar – Från kustbefästningar till amfibiekår*, (Västervik, 2002), s.183-186

⁴ Agrell, Wilhelm, *Fredens illusioner: Det svenska nationella försvarets nedgång och fall 1988-2009*, s.241

⁵ Askelin, Jan-Ivar, *FOA-tidningen nr5/6 december 1997, "Strategen Johan Kihl vill forma ett nytt försvar"*, s.10-11

1.2 Syfte och frågeställning

1.2.1 Syfte

Syftet med denna studie är att analysera på vilket sätt RMA och den militärtekniska utvecklingen diskuterats gällande det fasta försvaret inom Kungliga Krigsvetenskaps Akademien (KKrVA). Utifrån den tidigare forskningen har flera anledningar till utvecklingen av det fasta försvaret presenterats, men det saknas en sammanhållen studie av RMA och utvecklingen av fortifikationer.

Av de fortifikationer som lagts ner ligger mitt intresse vid befästningar som levererade verkan i form av eld. De som levat kvar längst är *kustartilleriets fasta batterier*. Det är därför naturligt att dessa är i fokus i detta arbete.

Vi trodde att vi kunde rädda de modernaste pjäserna.[...]Men så kom Irakkriget med precisionsvapnen. USA hade en bomb som slog igenom sex meter betong. Då förstod vi att det var slut.⁶

Med ovanstående citat som bakgrund blir den grundläggande idén för arbetet således att det är den militärtekniska utvecklingen som leder till utvecklingen av det fasta kustartilleriet.

1.2.2 Frågeställning

Vad som blir intressant att analysera är argumentationen som knyter an till dels det fasta kustartilleriets plats i ett försvar med RMA, dels till den militärtekniska utvecklingen som leder från fast till rörligt artilleri. Detta kommer att formuleras i empiri och analys delen – *RMA i KKrVA*. Frågeställningarna är således:

Är det fasta kustartilleriet relevant i en svensk försvarsmakt utformad efter införandet av RMA-inspirerat tänkande?

På vilket sätt diskuterades rörligt kustartilleri kontra fast kustartilleri i relation till den militärtekniska utvecklingen och vilka slutsatser drogs?

1.3 Teori – militärteknisk utveckling och RMA

RMA eller Revolution in Military Affairs var det stora inom militärteknisk utveckling vid sekelskiftet. Det är en utveckling som i allra högsta grad pågår idag och handlar om den snabba tekniska utvecklingens påverkan på militär verksamhet och hur teknologin revolutionerat hur krigföringen bedrivs. Det huvudsakliga startskottet för RMA som begrepp var efter Gulfkriget 1991, när amerikanerna med allierade anföll Irak som invaderat Kuwait. Erfarenheter hade dock redan dragits tidigare under bl.a. Vietnam-, Mellanöstern-, Falklandskrigen.⁷

---

⁶ Jan-Ivar Askelin, *Solen skiner alltid på en kustartillerist*, (Stockholm 2007), Intervju med fortifikationskapten Paul Sjöberg, s.129

⁷ Försvarsmakten, *Militärstrategisk doktrin*, s.125

Det man noterade var en kraftig utveckling av informationsteknologi och bekämpningssystem. Denna skulle ge möjlighet att i realtid upptäcka och bekämpa mål på mycket långa avstånd med hög precision.⁸

RMA är ett koncept, ett tankesätt som baseras i tre grundidéer som hänger ihop.

RMA-konceptet beskriver en helhet som något förenklat kan sägas bestå av tre delar:

- information och omvärldsuppfattning
- ledning med beslutsstöd samt
- insats och verkan⁹

Mer specifikt uttryckt:

- Överlägsen lägesuppföljning (*Dominant Battlespace Awareness*) som innebär förmåga att överblicka stridsfältet mer effektivt än motståndaren.
- Lednings- och beslutsstöd (*Command and Control with Decision Support*), förmågan att taktiskt utnyttja detta informationsöverblick och inte bara drunkna i mängden information.
- Precisionsbekämpning (*Precision response*), omsättande av den tolkade lägesbilden i snabb och precis bekämpning av de identifierade målen.¹⁰

Lockelsen för det svenska försvaret är inte svår att förstå. Med teknikens stöd kan man med kvantitativt mindre styrkor och med hjälp av avancerad teknologi, slå större anfallande makt. På så sätt uppnås stridsekonomi då du har mindre behov av såväl personal som materiel. Sverige genomgår under 1990-talet en förändring mot RMA, en satsning som i Sverige betecknades som NBF – *Nätverks Baserat Försvaret*.

Det svenska försvaret skulle, enligt det förslag till ny inriktning som lades fram 1998, växla över från nationella existensförsvaret och dess betoning på defensiva särlösningar – ofta sammanfattade i begreppet "svensk profil" – till en högteknologisk internationell aktör med förmåga till interoperabilitet med andra militära organisationer som även de satsar på att omsätta RMA-konceptets betoning av lednings- och informationsöverblick.¹¹

NBF innebar en ny kategori av efterfrågan gentemot den svenska försvarsindustrin i ett läge där det gamla invasionsförsvarets efterfrågan på långa serier hade försvunnit. Och nätverksidén byggde på överlägsna systemlösningar, något som ställde krav på forskning och teknikutveckling. Från 2001 lyftes det nätverksbaserade försvaret fram som en prioriterad verksamhet, jämsides med den internationella orienteringen.¹²

Dessa tankar och satsningar har givetvis satt sitt tydliga spår i svenskt försvarstänkande vilket tydligt framgår under analysen av KKrVA.

---

⁸ Ibid, s.125

⁹ Moore, Michael, *Revolution i det svenska försvaret*, s.11

¹⁰ Agrell, Wilhelm, *Fredens illusioner: Det svenska nationella försvarets nedgång och fall 1988-2009*, s.107-108

¹¹ Ibid, s.126

¹² Ibid, s.174

1.4 Metod, disposition och avgränsningar

1.4.1 Metod

Den metod jag nyttjar är argumentationsanalys, dvs. analysera vilka argument för och emot nedläggning av fortifikationer som är relaterat till RMA och den tekniska utvecklingen. På detta sätt speglas de åsikter och argument som framfördes under den aktuella tidsperioden. De som argumenterar är mestadels officerare, aktiva såväl som pensionerade. Ett fåtal är civila forskare eller journalister med militär anknytning. Argumentationsanalysen passar utmärkt då det finns en god tillgång på källmaterial med argumentationer kopplade till RMA-konceptet och teknisk utveckling. De RMA komponenter som analyseras är de som beskrivits i teorin; informationsöverläge/DBA, lednings- och beslutstöd samt precisionsbekämpning. Avseende hur tekniken diskuteras i förhållande till fortifikationer brukas även kvalitativ textanalys av källmaterialet. Genom detta fastställs vilken teknisk utveckling som skett och hur den påverkat synen på befästningar.

Nackdelen med de metoderna som används är att alla synvinklar på ämnet inte blottläggs. Begränsningen ligger främst i det granskade materialet, KKrVA, som består av enskilda individers åsikter och deras argument kan därför skilja sig mycket. Kraven för validiteten i dessa artiklar och handlingar är inte kända för författaren.

1.4.2 Disposition

Arbetet är uppbyggt på så sätt att den teoretiska ramen för arbetet utgörs av teorin RMA – Revolution in Military Affairs. Denna representerar den militärtekniska utvecklingen. Mot teorin ställs empirin. Denna föregås av *Tidigare forskning* och *Källor och källkritik*, för att sedan följas av bakgrunden med rubrikerna *Fortifikationer som begrepp* samt *Kustartilleriets fasta försvar*.

Empirin och analysen – *RMA i KKrVA*, består av en studie av den militärtekniska utvecklingen åskådliggjord genom KKrVA:s handlingar och tidskrifter (Kungliga Krigsvetenskaps Akademien). Dessa sorteras i rubriker som representerar de olika frågeställningarna; *Fasta kustartilleriet och RMA* och *Fast till rörligt – militärteknisk utveckling och RMA*. Analysen sker löpande i texten och slutsatser ges i slutet på varje analys. Uppsatsen sammanfattas i *Avslutning*.

1.4.3 Avgränsningar

De avgränsningar jag gör ligger i att endast ge en grundläggande ekonomisk och politisk bakgrundsbild av utvecklingen baserat på försvarspolitikerna sedan mitten av 1980-talet. Nästa avgränsning gäller vilka fortifikationer och befästningar som lagts ner. Det mest kraftfulla och längst behållna fasta försvar Sverige haft är kustbatterierna. Därför blir det naturligt att i uppsatsen fokusera på Kustartilleriets fasta försvar. Likaså går jag inte in på fältbefästningar vilket beskrivs närmare under *Fortifikationer*. Teorin om RMA uppkommer mycket lägligt under samma tidsperiod. RMA uppkommer som begrepp först kring 2000 i Sverige, även om koncepten är tydliga långt innan detta. Jag begränsar mig även till RMA-diskussioner i Sverige och inte internationellt.

1.5 Tidigare forskning

Det finns mycket litteratur som avhandlar och beskriver det fasta försvaret; fort, befästningar, skyddsrum, kustartilleri, arméartilleri och så vidare, som redan har lagts ned. Ett bakgrundsmaterial jag nyttjar för fortifikationer och befästningar är *"Fortifikationen 350 år 1635-1985"* utgiven av Fortifikationskåren (nuvarande FortV). Den är mycket trovärdig då den refererar till relevanta primära källor.

En annan är *"Svenskt rörligt kustartilleri"* av Sten Munck af Rosenschöld. Eftersom Rosenschöld är involverad i KA, finns det positiva tendenser i hans uttalanden. Samtidigt är han trovärdig då han refererar till relevanta primära källor.

"Ersta, Från svarvspån till byggnadsminne" av Lars Hansson (f.d. kustartillerist och överste 1 gr) och Lars A. Hansson, nyttjas endast för att bekräfta kvantitativa redogörelser. Boken är tendensiös åt det positiva hållet i vissa stycken, dock mycket saklig i fakta och därmed trovärdig avseende rena faktauppgifter, exempelvis antal beställda pjäser. Boken utnyttjas även som källa.

"Kustförsvar – Från kustbefästningar till amfibiekår" utgiven av Marintaktiska kommandot, är en jubileumsbok. Dessa är som regel partiska åt det positiva hållet, men är en bra källa för fakta och förklaringar. Exempel på detta är antal pjäser eller för- och nackdelar med fast kontra rörligt kustförvar. Boken utnyttjas även som källa.

För att relatera till de ekonomiska och politiska skälen till avvecklingen av det fasta försvaret utnyttjas Wilhelm Agrells, *"Fredens illusioner: Det svenska nationella försvarets nedgång och fall 1988-2009"* Agrell är en känd forskare och försvarsdebattör. Hans grundton är kritisk, men han har genomfört en mycket saklig analys som ligger till grund för argumenten, därmed mycket trovärdig litteratur.

Mer litteratur på det ekonomiska och politiska planet, har lästs av författaren. Carl Björemans, *"Försvarets förfall: konsten att lägga ned försvaret utan att någon bryr sig"*. Detta verk är likt Agrell, starkt kritiskt mot försvarets utveckling. Boken är saklig till del, men innehåller för mycket personliga värderingar och bedömningar för att refereras till i detta arbete.

Förekomsten av litteratur rörande RMA är god. På den internationella arenan är *"Lifting the fog of war"* av admiral Bill Owens samt *"The Culture of Military Innovation; The Impact of Cultural Factors on the Revolution in Military Affairs in Russia, the US, and Israel"* av Dima Adamsky, mycket läsvärd och rekommenderad litteratur. Det är svensk RMA litteratur som det finns litet av, här kommer *Revolution i svenska försvaret* med Michel Moore, väl till pass. Bristande är särskilt sådan som sammankopplar den militärtekniska utvecklingen med det fasta försvarets avveckling.

1.6 Källor och källkritik

Som källa utnyttjas *"Solen skiner alltid på en kustartillerist"*. En bok om de modernaste pjäserna i kustartilleriet, nedläggning och avveckling. Den saknar tydliga referenser, men dess styrka är intervjuer med människor som i allra högsta grad varit aktiva inom KA samt dess nedläggning. Boken ger en nyanserad bild över avvecklingen. Boken karaktäriseras av huvudsakligen positiva termer. Jag kommer endast använda mig av intervjuerna i boken för att ge ytterligare en aspekt på det som framkommer ur KKrVA:s material, även om det finns tendenser i den.

”Ersta, Från svarspån till byggnadsminne” av Lars Hansson (f.d. kustartillerist och överste 1 gr) och Lars A. Hansson, har beskrivits ovan. Nyttjas även som tidigare forskning.

”Kustförsvar – Från kustbefästningar till amfibiekår” utgiven av Marintaktiska kommandot, har även den beskrivits ovan. Nyttjas även som tidigare forskning.

För det militärtekniska perspektivet har jag gått igenom allt som publicerats av KKrVA sedan 1980 fram till år 2000 – vilket är nedläggningsåret för KA. **KKrVA är mitt huvudsakliga källmaterial.** Den data som samlas in driver min hypotes och mina frågeställningar. Det som publiceras är givetvis enskilda individers åsikt, det rör sig om artiklar och anföranden, men det faktum att det publiceras av KKrVA gör det tillförlitligt för detta arbete. Särskilt eftersom syftet är att analysera hur man argumenterat för olika ståndpunkteravseende RMA och fortifikationer.

För ytterligare material utnyttjar jag försvarsbesluten från åren 1992,1996 och 2000. Syftet med dessa är att ytterligare påvisa argumentation i frågan om fast kustartilleri. I dessa dokument finns argumentation som är relevant för analysen och bakgrundsbeskrivningen.

1.7 Bakgrund

1.7.1 Fortifikationer som begrepp

Fortifikationer, även kallat befästningar, är fasta installationer av försvarsbetydelse. Syftet med en befästning är att förstärka verkan och/eller skydd i ett givet terrängparti. Med andra ord jämna ut oddsen mellan en starkare anfallande part och en svagare försvarande part. Det kan exempelvis utgöras av pansarhinder¹³, skyddsrum¹⁴, kustbatteri¹⁵ eller av en radaranläggning med höj- sänkbar mast¹⁶. Min avgränsning går vid fältbefästningar som jag inte tar med i min definition av fortifikationer. Fältbefästningar är den typ av befästningar som görs utan särskild tilldelning av byggmaterial. Det vill säga sådant som ett manöverförband bygger själva med det som terrängen erbjuder.¹⁷ De befästningar jag inriktar mig på är de som levererar eld, dvs. artilleri.

1.7.2 Kustartilleriets fasta försvar

Kustartilleri har verkat som skydd för örlogsflottans baser ända sedan 1600-talets andra hälft. Fram till slutet på 1800-talet verkade kustartilleriet främst ifrån befästningar i form av fort ovan jord, men dessa blev snart omoderna på grund av fartygens allt bättre beväpning. Först i början på 1900-talet konstateras att ”pjäser i rörliga torn ingjutna i betongkonstruktioner” är vägen framåt.¹⁸ Den 1 november 1901 blir kustartilleriet ett eget vapenslag. Dess uppgift var att skydda örlogsbaser och inlopp mot viktiga kuststäder. Detta skedde inledningsvis från Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs,

---

¹³ Fortifikationskåren, *Fortifikationen 350 år 1635-1985*, (Stockholm 1986), s.259

¹⁴ Ibid, s.263

¹⁵ Ibid, s.282

¹⁶ Ibid, s.301

¹⁷ Fortifikationskåren, *Fortifikationen 350 år 1635-1985*, s.43-44

¹⁸ Ibid, s.275

Älvsborg och Karlskronas fästningar. Därutöver Fårösund och Hörningsholm. I Försvarsbeslutet 1914 gavs KA utökade uppgifter.¹⁹

Utöver de dittills gällande uppgifterna skulle det fasta kustförsvaret skydda även andra för flottans operationer viktiga hamnar än de förberedda operationsbaserna. De skulle också trygga andra viktiga platser vid kusten, såsom huvudstaden, mer betydande sjöhandelsstäder och i övrigt särskilt sårbara eller för neutralitetskränkningen utsatta platser. Beslutet innebar en utflyttning av försvaret[...] till en yttre linje[...]samt anskaffning av rörligt hästanspant artilleri.²⁰

Parallellt med utökade uppgifter för KA skapas det rörliga kustartilleriet som med tiden omvandlas mot amfibieförband. Under hela 1900-talet, särskilt i samband med andra världskriget samt kalla kriget byggs och moderniseras KA i olika omgångar.

Kustartilleriets uppgifter och organisation har allt sedan dess tillkomst varit hotbildsstyrt.[...]Med tiden blev kustartilleriet en viktig komponent i det svenska invasionsförsvaret..²¹

Fram till 1950-talet är pjäserna och personalen relativt oskyddade för bekämpning, men under 1950-talet tillförs fortifikatoriskt skydd och pansarkupolspjäser. Under 1960-talet sker en anpassning till kärnvapenhotet, vilket innebär omfattande fortifikatoriska förstärkningar. Nu framstår även behovet av att ersätta gamla tunga batterier som kritiskt och leder till födseln av det nya kustartilleriet. Bofors konstruerar en 12 cm helautomatisk pjäs med mycket hög skyddsnivå mot kärnvapenhot. ERSTA (Ersättning Tungt Artilleri) kallades projektet, som hade modern eldledning och höj- och sänkbara radar- och radioantennor som kunde skyddas vid bekämpning.²² 1970 har Sverige 25 tunga batterier (10,5 – 15,2cm) detta utspritt på 31 spärrbataljoner.²³ Mellan 1977-83 färdigställs sex ERSTA batterier om vardera tre pjäser. Totalt var tanken att 16 batterier skulle byggas, men av ekonomiska skäl slopas dessa.²⁴ ERSTA även betecknad 12/70, utvecklades parallellt med en annan, rörlig KA-pjäs, 12/80 kallad KARIN (Kustartilleriets Rörliga Invasionsförsvaret). Denna ersätter under 1980-talet allt gammalt rörligt KA.²⁵ Från 1990 och framåt syns avvecklingen allt mer i försvarsbesluten. Försvarsbeslut(FB) 92 minskar antalet spärrbataljoner från 19 till 12.²⁶ FB96:”6 kustförsvarsbataljoner med fast kustartilleri bör vidmakthållas i högt prioriterade områden”²⁷ Under denna period växer en allt större del rörligt kustartilleri med KARIN och tunga robotar, men även amfibieförband med robot, granatkastare och stridsbåtar som huvudbeväpning. Detta på bekostnad av de fasta spärrbataljonerna. I det för KA ödesdigra försvarsbeslut 2000 (även betecknat som FB99) läggs samtliga kvarstående KA-förband ner.²⁸

År 1999 beslutades att kustinvasionshot inte längre föreligger, vilket medförde att kustartilleriet lades ned 2000.[...] Försvarsbeslut 1999 innebar kustartilleriets nedläggning: inga

¹⁹ af Rosenschöld, Sten, *Svenskt rörligt kustartilleri, Förband och materiel*, s.5

²⁰ Ibid, s.5-6

²¹ Ibid, s.40

²² Fortifikationskåren, *Fortifikationen 350 år 1635-1985*, s.283-286

²³ af Rosenschöld, Sten, *Svenskt rörligt kustartilleri, Förband och materiel*, s.29

²⁴ Hansson, Lars, *ERSTA – Från svarsspån till byggnadsminne*, s.125

²⁵ af Rosenschöld, Sten, *Svenskt rörligt kustartilleri, Förband och materiel*, s.30-38

²⁶ Regeringens proposition 1991/92:102, 2.3.2 Marinstridskrafter

²⁷ Regeringens proposition 1996/97:4, 7.4.4 Sjö och kustförsvarsstridskrafter

²⁸ Regeringens proposition 1999/00:30 *Det nya försvaret*

förband med invasionsförsvaret som huvuduppgift skulle längre förekomma. För kustartilleriets del innebär det att alla förband utom amfibiebataljonerna utgick ur krigsorganisationen 2000-2001.²⁹

I den av riksdagen tagna propositionen ”*Det nya försvaret*” från 1999/00 kan man under marinstridskrafter läsa följande:

Enligt regeringens uppfattning bör kustförsvarens tyngdpunkt läggas vid amfibieförbanden. En amfibiebrigadledning och tre amfibiebataljoner organiseras i insatsorganisationen. Förmågan att under lång tid kontrollera övergången mellan sjö och land, att leda och samverka med andra enheter i kustzonen samt öppna och säkra t.ex. hamnområden bör vidareutvecklas. Regeringen anser att amfibieförbandens förmåga till väpnad strid, att upprätthålla territoriell integritet och förmåga att hantera konflikter på detta sätt tillgodoses. Regeringen anser också att den unika kompetens som bl.a. amfibieförbanden har att verka i skärgårds- och kustzonen bör tillvaratas så långt det är möjligt och, där behov finns, vid internationella insatser.³⁰

2 RMA i KKrVA

I detta avsnitt redogörs för artiklar som berör den militärtekniska utvecklingens påverkan på kustartilleriet. RMA i sig finns inte som begrepp under 1980- och 1990-talet men dess koncept är i allra högsta grad närvarande. De olika citaten ackompanjerade med min analys, löper kronologiskt under de två rubrikerna: *Fasta kustartilleriet och RMA* samt *Fast till rörligt – militärteknisk utveckling och RMA*

2.1 Fasta kustartilleriet och RMA

2.1.1 Analys

I 1988 års upplaga av KKrVA:s handlingar skriver överste Svante Bergh i sitt inträdesanförande ”Synpunkter på hur vi ska kunna Möta, Hejda och Slå en landstigande angripare under 1990-talet”, under punkten 9.2 Marinstridskrafter följande;

Vi har behov av:

- Modernt, fast kustartilleri vid mycket viktiga styrketillväxtplatser.
- Rörligt, splitterskyddat kustartilleri i ökad omfattning. Kustrobotar dragna av splitterskyddade fordon är mycket viktiga³¹
(Punkterna fortsätter författarens anmärkning)

Av detta kan man utläsa att tonvikten ligger på att vara vid rätt plats med rätt utrustning. I samma upplaga finner man ”Marinen mot 2000-talet”, årsberättelse av generalmajor Lars-G Persson. Han skriver:

²⁹ af Rosenschöld, Sten, *Svenskt rörligt kustartilleri, Förband och materiel*, s.40-41

³⁰ Regeringens proposition 1999/2000:30 *Det nya försvaret*, del 5.3 - Marinstridskrafter

³¹ *Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift år 1988*, s.33

Fortfarande in på 2000-talet måste de marina stridskrafterna vara inriktade mot ett invasionsförsvar.³²[...] För striden i skärgården och i anslutning till infallsportar är även på 2000-talet befästningar nödvändiga för att uppfylla de ställda kraven. De representerar uthållighet i hög beredskap och ett stöd för den rörliga striden. Befästningarnas tekniska prestanda förbättras relativt långsamt och utvecklingen ligger främst i byggnadsmetoderna, maskerings- och skenåtgärder. Det innebär att nuvarande befästningar kan utnyttjas för nya vapensystem utan dyra ombyggnationer. För att möta hotet från allt mer välnavigerande robotar måste de sårbara ytorna kring främst vapnen minska och de döljande åtgärderna förstärkas. Artilleriet är ett mångsidigt, jämförelsevis billigt och svår förstörbart vapen, som kan utnyttjas för flera uppgifter än robotar.³³

Främsta argumenten som lyfts fram är uthållighet, skydd, ekonomi och möjlighet till att lösa fler uppgifter än robotar.

I 1989 års upplaga av KKrVA Handlingar och Tidsskrift finner man i *"Marinen inför nästa sekel – marinidé 2000"* av ledamoten Bengt Schuback, på punkten: fasta kustartilleriet, att ett av hoten är precisionsstyrda vapen. För att värja sig mot detta föreslås en minskning av de sårbara ytorna genom pop-up konstruktioner för känslig materiel samt ytterligare skydd för tornpjäserna. Vidare skriver han att³⁴

Spärrbataljonerna [består av huvudsakligen de fasta batterierna, förf. anm.] skall utformas för avvärjning och försvar och därmed kunna förhindra angriparens utnyttjande av ett kust- eller skärgårdsområde. Den skall ha kort mobiliseringstid och därmed snabbt kunna upprätta ett svårforcerat försvar av viktiga infallsportar. Bataljonernas huvudvapen skall vara artilleri.³⁵

Han skriver också att för att komplettera artilleriet används minor och lätta robotar som sköts av det rörliga KA. Samtidigt som luftvärn skyddar markmål³⁶ Jag drar slutsatsen att den huvudsakliga verkan nås med artilleri medan det rörliga KA bidrar till att sjömål inte kan ta sig tid att bekämpa det fasta KA i hot om robotar samt minor som håller dem på avstånd. Likaså löser luftvärnet en avvärjande och skyddande uppgift. Slutsatsen blir att KA-pjäserna med dess stödvapen blir svår bekämpade.

Överstelöjtnant Gunnar Magnusson nämner 1994, kustartilleriets roll i årsberättelsen *"Försvarsmakten i den europeiska utvecklingen för nydaning och nytänkande"*, något jag kommer ta upp senare. Under *Principer för operationens genomförande* skriver han om att trots att en invasion kan te sig osannolik idag, så är det trots allt en rysk invasion som är vårt största yttre hot. Därmed är det invasionsförsvar som bör vara FM:s (Försvarsmaktens) viktigaste uppgift. Vidare beskriver han den militärtekniska utvecklingen och dess implikationer på slagfältet;

Den tekniska utvecklingen, som ägt rum de senaste 10-15 åren, har revolutionerat krigföringen. Flygstridskrafternas aktionsradier och tid i luften över målområdet har ökat kraftigt. [...]Luftburna precisionsstyrda vapen kan med stor säkerhet slå ut svåråtkomliga mål. Moderna markstridskrafterns eldkraft, skydd och rörlighet samt deras förmåga att strida dygnet runt har

---

³² Ibid, s.76

³³ Ibid, s.84-85

³⁴ *Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidsskrift år 1989, s.132*

³⁵ Ibid, s.133

³⁶ Ibid, s.133

radikalt ändrat slagfältets karaktär. Integrerade lednings- och spaningssystem kan dygnet runt leda operationer.³⁷

Vidare skriver Magnusson om hur ett sådant anfall skulle kunna gå till och hur Sverige ska värja sig och han refererar till andra ledamöter i KKrVA som skrivit i frågan. Ett strategiskt överfall skulle slås tillbaks i fyra faser, i korthet består första fasen av att lyckas mobilisera och bemanna det mycket viktiga luftförsvaret för att motverka luftherravälde. Den andra fasen är att slå mot operativa luftlandsättningar. Tyngdpunkten ligger här vid operativt rörliga markstyrkor och territorialförsvarsförband vid viktiga punkter. I den tredje fasen skall fienden förhindras från att få fast fot på Sveriges territorium. Har Sverige lyckats stoppa operativa luftlandsättningar har motståndaren avskuret underhåll och måste företa sig en kustinvasion.

Bl.a. får det fasta kustartilleriets inloppsförsvaret stor betydelse både för att hindra angriparen att nå våra storstadsområden och för att stödja våra sjöstridskrafter. Attackflyg, sjöstridskrafter, rörligt kustartilleri och de markstridskrafter som går att lösgöra sätts in samordnat för att slå tillbaka angriparen.³⁸

Under fjärde fasen säkras bistånd och underhåll för egna ändamål. Vidare under *Operativa krav på Försvarsmakten* skriver Magnusson om kustartilleriets roll som jag nämnde tidigare.

[...]Det fasta kustartilleriet, liksom ett antal territorialförsvarsförband, säkrar de viktigaste hamnarna och infallsportarna vid ett strategiskt överfall. Vid kustinvasionen har det rörliga kustartilleriet och amfibiebataljonerna stora möjligheter att vara grupperade i aktuellt område i förhand.[...]Reduceringar kan därför ske av de marina systemen, främst genom utrangering av äldre robotbåtar.³⁹

Vad som är intressant med denna årsberättelse är att författaren beskriver en modern krigföring enligt principer från RMA, men utan att reducera betydelsen av fasta KA-batterier trots förekomsten av precisionsvapen. Reduceringar ska istället göras i antal fartyg. Detta argument talar för att precisionsvapnen i första hand inte kommer att brukas mot fast KA innan kustinvasionsfasen. Det finns då stor sannolikhet att tillgången på dessa är begränsad om man får tro överste 1 gr Svante Kristenson. I ytterligare en årsberättelse samma år (1994) i KKrVA, ”*Strategiskt överfall och kustförsvaret*” av översten Kristenson, beskrivs mycket ingående hur ett strategiskt överfall skulle ske och vikten av ett kustförsvaret för att strypa underhåll och avvärja en kustinvasion.

Kraftsamling måste ske till de viktigaste infallsportarna i anslutning till storstadsområdena.[...]Det är också där vi sedan lång tid har byggt upp det områdesbundna kustartilleriet med spärrbataljoner och kustartilleribrigader. Dessa förband har all sin utrustning, vapen, ammunition, drivmedel, livsmedel, vatten, reservkraft dvs. allt som behövs för att omedelbart efter personalens ankomst kunna lösa sina uppgifter.[...]Det är svårt att se ett system som passar bättre in i ÖB operativa doktrin vid hot om strategiskt överfall än det områdesbundna kustartilleriet som resurs att bryta angriparens förmåga att nyttja våra hamnar som infallsportar.⁴⁰

³⁷ Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift år 1994 2.Häftet, s.94

³⁸ Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift år 1994 2.Häftet, s.95-96

³⁹ Ibid, s.97

⁴⁰ Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift år 1994 1.Häftet, s.83-84

Det är en argumentation emot överbefälhavaren(ÖB) som i Försvarsmaktsplan 1994 vill nedprioritera fast KA av dels ekonomiska skäl samt av "misstänksamhet mot fasta förband som, med erfarenhet från GULF-kriget, anses sårbara vid bekämpning med moderna styrda vapen"⁴¹ Som svar på detta fortsätter Kristenson:

Ett stort antal studier har genomförts om fasta anläggningars sårbarhet mot precisionsstyrda vapen. Slutsatserna i de senaste kan sammanfattas:

- Utvecklingen av stormakternas smarta vapensystem inriktas mot att bekämpa broar, stridfordon och hårda bunkrar. En modern KA-pjäs eller en stridsvagn är ett hårt punkt- och lågkontrastmål, som kräver speciell anpassning av angriparens sensorer och laddningsstorlekar.
- USA/NATO har system och organisation för ledning av attackförband med tillräckligt kvalificerade sensorsystem. Detta visades under GULF-kriget. Ryssland saknar idag motsvarande förmåga.
- USA:s förmåga utnyttjades i GULF-kriget bl.a. för att slå ut SCUD-plattformar(SCUD en ballistisk missil som avfyras från en stor lastbil förf.anm.). Mot 28 fasta SCUD-ramper insattes 1500 företag. Efter kriget befanns att endast hälften var helt utslagna och två var helt intakta.
- Flera ammunitionslaster måste levereras mot ett hårt punktmål för att få säkerhet i bekämpningen. Laddningsvikten mot KA-pjäs måste vara så stor att endast ett begränsat antal vapenbärare kan utnyttjas. Dessa vapenbärare är kvalificerade och behövs för att kunna bekämpa de viktigaste målen i den totala målbilden.
- Det allvarligaste hotet mot fast KA är satellitnavigering med meterprecision hos styrda vapen. Detta hot är lika uttalat mot flertalet övriga system i försvaret t.ex. stridsvagnar, startbanor, minkajer, hangarer, fartyg i bas, ammunitionsförråd, broar, ledningscentraler, radarstationer, länkmaster, transformatorstationer. Med beräknat behov för verkan mot fast KA, kan resursen växlas mot luftförsvarets samtliga radarstationer, startbanor och därutöver hundratals ammunitions- och mobförråd.
- Med maskering, skenmål, dimma och rök blir insatsbehovet mot fast KA av samma storleksordning som för ostyrda vapen. Dessa kräver god sikt och väderberoende. Helikopterluftlandsättning och sabotage framstår som alternativ mot fast KA och ger större säkerhet om förväntad verkan. Även denna resurs är begränsad i förhållande till antalet mål i den totala målbilden.
- Bofors har med praktiska prov visat att angrepp med moderna vapen mot punktmål kan mötas med effektiva skyddsåtgärder.

[...]Det områdesbundna marina försvaret är just ett sådant för angriparen farligt system och är inte mer sårbart än andra försvarssystem.[...]Moderna vapen är farliga för alla typer av förband. Fasta anläggningar med utbyggt skydd är inte mer sårbara än andra förband. Vi behöver operativt rörliga förband, som kan möta angriparens kvalificerade förband på lika villkor. Vi behöver därutöver lokalrekryterade, skyddade, snabbmobiliserade förband, som är farliga i förhållande till angriparens operativa svagheter.⁴²

---

⁴¹ Ibid, s.84

⁴² Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift år 1994, 1a häftet, s.84-86

Kristenson gör här en uttömmande argumentation för fast KA under RMA krigföring. Ett argument är att Ryssland inte har möjlighet att genomföra krig i RMA-anda, men detta får vi borste ifrån, då det är troligt att möjligheten kommer i framtiden. De mest intressanta argumenten för fast KA av Kristenson är att fasta KA-pjäser har stor uthållighet, de är svåra att slå ut, de är inte prioriterade mål och precisionsammunition är begränsad samt att KA finns på de viktigaste platserna redan och går snabbt att besätta. Anledningen till att KA-pjäserna inte blir prioriterade, är att det blir aktuella först vid en kustinvasion, som enligt skribenten sker i ett senare skede när behovet av sjöbundet underhåll blir kritiskt och oundviklig.

I KKrVA **1996**, reflekterar forskaren Niklas Zetterling i "*Behandling av krigserfarenheter*", över lärdomar från Gulfkriget. Han jämför statistik mellan försvarsutgifter emellan Irak och USA, men framförallt utslagna stridsvagnar och flygbunkrar relativt antalet insatta bomber, robotar och missiler. I sin sammanfattning konstaterar han att varken stridsvagnar eller flygbaser är särskilt sårbara för precisionsvapen som populärt anges.

Den grad av effekt som flygplan med precisionsvapen har, enligt vad som visats ovan, tyder på att de behöver stort antal och/eller lång tid på sig för att nå betydande resultat i fråga[...]Som synes finns inget stöd för teserna att stridsvagnar och flygbaser visade sig vara mycket sårbara.⁴³

Detta är i min mening starka argument för svårigheten i att slå ut fasta KA-pjäser, särskilt om luftherravälde saknas. Detta eftersom pjäserna är väl kamouflerade och skyddade.

I **2000** års upplaga av KKrVA, under "*1990-talets omvälvningar för marinen – erfarenheter inför framtiden*" beskrivs hur hotet mot Sverige försvann efter Berlinmurens fall. Det fasta kustartilleriet omnämns:

Fast kustartilleri ansågs snabbt alltmer obsolet, även om förbanden i sig var – och är – moderna och effektiva.⁴⁴

Vidare finner man hur utvecklingens tankar gick;

Press från en allt svårare ekonomi tvingade oss tänka nytt. Den gamla kampen mellan flottan och kustartilleriet avtog dramatiskt[...]Inom marinen fortsatte omstruktureringen mot ökad rörlighet och kvalitet. Omfattande reduceringar genomfördes i det fasta kustartilleriet, en process som i mycket liknar den som andra förbandstyper upplever nu. Frigjorda ekonomiska medel satsades i kvalitet och utveckling av nya system⁴⁵

I det sista citatet medges alltså inför nedläggningen år 2000 att Sverige har moderna och effektiva pjäser, men av ekonomiska skäl läggs dessa ner till förmån för "*kvalitet och utveckling av nya system*"⁴⁶. Under tiden pågick en studie kring fast-rörligt artilleri, som sedan blev ett försvarsgemensamt artilleriprojekt. Slutprodukten, ARCHER, är ett 15,5 cm rörligt, splitterskyddat

⁴³ *Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift* år 1996 4.Häftet, s.143-158

⁴⁴ *Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift* år 2000 4.Häftet, s.8-9

⁴⁵ *Ibid*, s.10-11

⁴⁶ *Ibid*, s.11

artilleri.⁴⁷ Innan studien var avslutad lades både ERSTA och KARIN ner, vilket innebar att den nybildade amfibiekåren stod utan tungt understöd.⁴⁸

I en studie om ersättning av tunga KA-pjäser, visar resultaten på att fast KA är något bättre än rörligt främst genom högre effekt genom sitt goda skydd, eldhastighet och elduthållighet. Rörliga är dock billigare att anskaffa. Studien visar också att robotar ger samma effekt som fast KA, men är betydligt dyrare.⁴⁹

2.1.2 Sammanfattning och egna slutsatser

Är det fasta kustartilleriet relevant i en svensk försvarsmakt utformad efter införandet av RMA-inspirerat tänkande?

Sett ur dagens perspektiv är en kombination av fast och rörligt KA fortfarande bäst vid en invasion. Det finns givetvis mycket materiel som skulle vara bra att ha i händelse av en invasion.

Fördelarna med fast artilleri även under RMA är många;

- Hög grad av uthållighet; skyddad personal, ammunition och livsmedel i stor mängd
- Gott skydd och god möjlighet att skydda med motåtgärder
- Rätt plats vid viktiga infallsportar
- Går snabbt att besätta/mobilisera
- God verkan
- Möjlighet att anpassa med modern teknologi: ledning, lägesbild samt precisionsammunition
- Lång livslängd

Av de ovan nämnda vill jag utveckla den näst sista punkten som knyter an mot RMA.

Omvärldsuppfattningen, Dominant Battlespace Awareness (DBA), stöds av att fast KA har fasta sensorer som kan kopplas in i ett större system, dessa bidrar till DBA. Med en hierarkiskt plattare ledningsorganisation, kan KA som är grupperad utomskärs snabbt bidra i ledningen med verifierad information ifrån fronten och beslut om vad som ska skickas fram kan göras ifrån en ledningsplats på stället. På så sätt bidrar fast KA med *Command and control with decision support*. Som omnämns i ett av citaten ovan, så finns pjäserna redan på plats och kan efterhand moderniseras. Vad som kan göras är att tillföra "smart" ammunition till befintliga pjäser för att på så sätt ytterligare förbättra verkan i enlighet med "precision response".

Nackdelarna med fast artilleri:

- Fienden kan med hjälp av teknologi och spaning lokalisera pjäserna, dessa bekämpas och kräver således skydd av andra system (ex. luftvärn)
- Pjäserna kan endast nyttjas på plats
- Det krävs en kvantitativt stor mängd för att täcka möjliga infallsportar
- Dyra att producera och installera

⁴⁷ <http://www.forsvarsmakten.se/a9/Om-forbandet/Popularbeskrivning-indirekt-eld/>, läst den 2012-05-15

⁴⁸ Hansson, Lars, *ERSTA – Från svarsspån till byggnadsminne*, s.300

⁴⁹ *Ibid*, s.99

Trots de argument som framförts för fast KA, sker en utveckling mot rörligt KA. Nästföljande avsnitt avhandlar detta.

2.2 Fast till rörligt – militärteknisk utveckling och RMA

Det fasta kustförvaret hade moderna pjäser med ytterst hög skydds nivå och mycket god verkan och träffsäkerhet. Det rörliga KA med 12/80, var nästan lika bra i verkan och träffsäkerhet, men saknade skyddet.

Fast artilleri ger högre effekt per batteri än rörligt artilleri. Detta beror huvudsakligen på det fasta artilleriets fortifikatoriska skydd och på att batteriet har högre eldhastighet och större elduthållighet än rörligt artilleri.⁵⁰

Dock så var rörligheten ett skydd i sig. I detta avsnitt redogör jag i kronologisk ordning för argument som stödjer utvecklingen från fast KA till rörligt KA. En del argument utgår från RMA-principerna andra från ren militärteknisk utveckling. Det starkaste argumentet verkar dock vara snävare ekonomiska ramar. "Rörligt artilleri är billigare[...]"⁵¹ konstateras i en studie från 1967.

2.2.1 Analys

Överste 1gr J-O Gezelius skriver **1988** i sitt inledningsanförande om att en tänkbar utveckling för nästa generations kryssningsrobotar, är att även med konventionell stridsdel, kommer dessa robotar kunna slutfasstyras för att "[...]slå ut broar, ställverk, transformatorstationer, hangarer, stora mobförråd, minförråd radarstationer mm. Riktad sprängverkan kan nå effekt i "hårda" mål."⁵² Med andra ord argumenterar han för sårbarheten för fasta/statiska mål. Bland målen som anges finns inte KA-pjäser.

I KKrVA:s Handlingar och Tidskrifter **1992**, kan man se att en vändpunkt nåtts gällande synen på fast/rörligt försvar. I "Sveriges försvar i den internationella utvecklingen" kan man läsa att för att möta ett överraskande angrepp eller strategiskt överfall, måste vi öka beredskap och förmåga bl.a. vid "skydd av infallsportar (i för landet vitala områden)" vidare kan man utläsa att "I prioriteringssituationen är rörliga förband att föredra."⁵³ I en årsberättelse om "Behov av och förutsättningar för ny teknik i framtida försvarssystem" kan man utläsa,

Vi kommer inte att kunna upprätthålla kvantitativ överlägsenhet. Vi måste alltså utnyttja att *information* och *kvalitet* slår kvantitet.⁵⁴

Detta syftar till att "information" motsvarar omvärlduppfattning/DBA och "kvalitet" motsvarar Precision response, där inte bara verkan tas i beaktande utan möjligheten till att med färre förband ha en rörlighet och slå där det känns utan att behöva bemanna samma yta hela tiden. Argumentationen följer således RMA-konceptet ifråga om fokus på ledning- och informationsöverläge som högsta prioritet, inte ett kvantitativt skydd över ytan som fast KA

⁵⁰ Hansson, Lars, ERSTA – Från svarsspån till byggnadsminne, s.99

⁵¹ Ibid, s.99

⁵² Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift år 1988, s.210-211

⁵³ Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift år 1992 5.Häftet, s.316-317

⁵⁴ Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift år 1992 6.Häftet, s.383

representerar. Vidare i samma dokument står titeln "*Antagen struktur/organisation och materiel – försvarsmakten år 2015*", en liten framtidprognos, där det under marinstridskrafter står följande:

Det fasta kustartilleriet reduceras. Samtliga fasta batterier, utom sex 12/70 ERSTA, bedöms utgå före 2022. Istället tillförs ett nyutvecklat sjöfront 2000, som bland annat innehåller ett splitterskyddat rörligt kustartilleri.[...] Kustartilleriets minskade numerär balanseras med en ökning av det rörliga kustartilleriets förmåga. Denna omdaning ökar naturligtvis betydelsen av att kustartilleriets operativa rörlighet säkerställs.⁵⁵

Alltså förutsätts att det fasta försvaret så småningom avvecklas. Rörlighet ersätter behovet av skydd samt ger möjlighet att verka där det behövs. Således kan man klara sig på mindre resurser. Detta skulle stödja idén om ett litet högteknologiskt försvar med hög operativ rörlighet och liten kvantitet.

Ytterligare argument mot fast försvar kan man utläsa i slutsatser dragna ur Gulfkriget för Sveriges del av Air Vice-Marshal R A Mason. Skriften "*Offensive air operations: Reflections on the Gulf War*" är riktad till "Swedish Defence Authorities" och publicerad av KKrVA. Där finns under slutsatser "...vulnerability of static targets...".⁵⁶

Under detta krig slogs inga KA-pjäser ut (Irak har givetvis inga, men andra fasta anläggningar), utan de mål han refererar till är bl.a. ledningsbunkrar och flygplansbunkrar. Slutsatsen är att rörlighet är skydd.

Ur "*Försvaret – prövningens tid*" författad av Frank Rosenius **1993**, kan man utan någon referens till RMA, men än dock i dess anda utläsa en sammanfattning av den militärtekniska revolutionen som författaren anser har skett:

Vad är det då som hänt som är så revolutionerande? I koncentrat innebär utvecklingen att

- rymd- och flygbaserade spaningssystem kan upptäcka och följa det mesta i ett operationsområde
- informationen kan presenteras kontinuerligt för alla berörda beslutsfattare
- med telemotmedel och stealth(smyg)-teknik kan motståndarens spaningssystem göras i det närmaste verkningslösa
- med kryssningsrobotar och andra styrda vapen kan mål precisionsbekämpas långt in på motståndarens territorium
- möjligheter till avancerad manöverkrigföring medger snabba omgrupperingar och strid på djupet
- även striden på land sker nu dygnet runt och oberoende av siktförhållanden

[...]Ett annat allvarligt hot i den nya tekniken utgörs av kombinationen svårupptäckta eller svårbekämpade vapenplattformar som utför precisionsinsatser med robotar eller styrda bomber[...] Egenskaperna hos dessa vapensystem gör det enligt min uppfattning mycket kostsamt att klara dessa hot. Vi måste därför minimera antalet objekt som behöver ha ett sådant kvalificerat skydd. Av det skälet bör vi i det militära systemet så långt som möjligt lita till rörliga eller flyttbara funktioner.⁵⁷

⁵⁵ *Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift år 1992 5.Häftet, s.387*

⁵⁶ *Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift år 1992 3.Häftet, s.106*

⁵⁷ *Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift år 1993 6.Häftet, s.543*

Vad som är intressant här är just att det som beskrivs är krigföring enligt RMA. Vad som är av betydelse är att rörlighet lyfts fram då fasta mål skulle kräva mycket dyra skydd mot precisionsvapen. Vilka dessa dyra skydd är nämns inte. Det är intressant att översten Kristenson ett år senare (se under *Fast kustartilleri och RMA*, under 1994), lyfter fram att det finns goda möjligheter till effektiva skyddsåtgärder. Goda skulle då kunna tolkas som ekonomiskt försvarbara.

Under rubriken *Marinstridskrafter* i Lars Anderssons "*Strategisk och operativ inriktning av Försvarsmakten inför Försvarsbeslut 96*" från **1995**, kan man utläsa ett stöd för utvecklingen från fast till rörligt;

Marinstridskrafterna inriktas, i första hand, för att upprätthålla en gard i Östersjön mellan Åland och Bornholm. Syftet bör vara att i det längsta omöjliggöra eller försvåra en angripares sjötransporter inom detta område i samband med ett angrepp mot Sverige.[...] Mot denna bakgrund är det särskilt angeläget att marinstridskrafterna, inom ramen för den tidsvinnande strategin, kan ges liten sårbarhet och lång uthållighet. Det innebär att:

- Kustartilleriförband, som fortsätter utvecklingen från fasta till rörliga enheter och från artilleri till robot, främst inriktas på skydd av inloppen mot kraftcentra.
- Luftförsvarsfunktionen för ytattack och kustartilleri måste förbättras.
- (Fler punkter gällande ubåt och ytstridsfartyg finns förf.anm.)⁵⁸

Finlands syn på utvecklingen för KA speglas av generalmajor Asko Sivula 1996 i KKrVA.

Tyngdpunkten för utvecklingen av kustartilleriet ligger i rörliga vapensystem. De viktigaste systemen är rörliga robotenheter och rörliga kustartillerisektioner.⁵⁹

Här framförs egentligen inga kraftfulla argument om anledningarna till övergången från fast till rörligt, att utvecklingen är rätt och positiv anges som en självklarhet.

I årsberättelsen "*Återtågning och tillväxt inom materielområdet*" från **1997**, kan man läsa om (fram)tidens artilleri:

Genom att integrera sensorer och informationsbehandling i vapen och ammunition kan man redan idag konstruera t.ex. artilleripjäser med stor rörlighet, högt skydd och som inom en minut kan leverera en eldmängd som i det närmaste motsvarar vad dagens artilleribataljon kan åstadkomma.[...] Precisionen hos vapen för indirekt eld (artilleri och granatkastare) kommer att öka – och måste öka. Skälen till detta är att på grund av risken för bekämpning måste tiden för eldgivning hållas nere.⁶⁰

Vad som lyfts fram här är just att rörlighet är skydd likaså inbyggt skydd på plattformen. En annan viktig sak i sammanhanget är att det konstateras att det som förut varit utspritt på flera enheter kan nu uppnås i en och samma enhet, dvs. både sensorer, ledning och verkan. Med andra ord kombineras fördelarna från det fasta och rörliga KA samt med den moderna tekniken är det integrerat i en RMA-anpassad försvarsmakt. Samma år (**1997**) avrapporterades om försök (som startade 1994) gällande skydd för fasta KA-pjäser:

⁵⁸ *Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift* år 1995 3.Häftet, s.36.

⁵⁹ *Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift* år 1996 6.Häftet, s.1-10

⁶⁰ *Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift* år 1997 4.Häftet, s.46

En gemensam målsättning togs fram för skydd av förbanden mot en bedömd vapenteknisk hotbild 2015. Omfattande prov och försök genomfördes i Sverige och i Norge och omfattade fullskaleprov inom tre områden:

Skydd mot vapenverkan: bland annat med högpresterande betong och olika typer av beskjutningsskydd.

Vilseledande och döljande åtgärder: med skenmål, vattendimma, nätstativ, skydd mot laserstyrning av robotar.

Värdering av skyddssystem: motståndsförmågan mot bekämpning kontrollerades för alla typer av skenmål m.m

[...]resultaten visade att de fasta förbanden med rimliga kostnader kunde hot anpassas för det bedömda vapentekniska hotet 2015 och framåt.⁶¹

I 2000 års upplaga av KKrVA, under "1990-talets omvälvningar för marinen – erfarenheter inför framtiden" beskrivs hur hotet mot Sverige försvann efter Berlinmurens fall. Det fasta kustartilleriet omnämns:

Fast kustartilleri ansågs snabbt alltmer obsolet, även om förbanden i sig var – och är – moderna och effektiva.⁶²

Vidare finner man hur utvecklingens tankar gick;

Press från en allt svårare ekonomi tvingade oss tänka nytt. Den gamla kampen mellan flottan och kustartilleriet avtog dramatiskt[...]Inom marinen fortsatte omstruktureringen mot ökad rörlighet och kvalitet. Omfattande reduceringar genomfördes i det fasta kustartilleriet, en process som i mycket liknar den som andra förbandstyper upplever nu. Frigjorda ekonomiska medel satsades i kvalitet och utveckling av nya system⁶³

Det satsades på det rörliga KA och utvecklingen av en rörlig splitterskyddad enhet med alla moderniteter. Denna finns idag i försvarsmakten i form av artilleripjäsen ARCHER⁶⁴. Att det satsades på kvalitet och nya system är delvis sant. KARIN lades ner i förtid, men ARCHER kom några år senare⁶⁵. Under hela den tiden mellan nedläggningen år 2000 och den levererade ARCHER år 2011 fanns varken kvalitet eller nya system.

2.2.2 Sammanfattning och egna slutsatser

På vilket sätt diskuterades rörligt kustartilleri kontra fast kustartilleri i relation till den militärtekniska utvecklingen och vilka slutsatser drogs?

⁶¹ Marintaktiska kommandot, *Kustförsvar – Från kustbefästningar till amfibiekår*, s.194

⁶² *Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar och Tidskrift* år 2000 4.Häftet, s.8-9

⁶³ Ibid, s.10-11

⁶⁴ <http://www.forsvarsmakten.se/a9/Om-forbandet/Popularbeskrivning-indirekt-eld/>, läst den 2012-05-15

⁶⁵ <http://www.fmv.se/sv/Nyheter-och-press/Nyhetsarkiv/Nyheter-2010/Archer-klar-for-serietillverkning/>, läst den 2012-05-16

Så lyder andra frågeställningen som delvis besvarats. Som kan utläsas ovan, var det rörliga KA framtiden. Detta främst genom att teknik medgav att fördelarna av de båda kunde kombineras och rörlighet prioriterades. Följande slutsatser dras från analysen:

Fördelarna med rörligt KA är stora, rörligheten medger integrerat med RMA:

- Att färre enheter levererar stor effekt genom att vara på rätt plats och leverera precision
- Att med färre enheter täcka av större ytor
- Skydd då enheten ständigt omgrupperar, vilket binder upp motståndarens spaningsresurser
- Rörligheten erbjuder skydd mot precisionsbekämpning i ett inledande förbekämpningsskede
- Lednings- och beslutsstöd genom att vara på plats och delge verifierad information
- Samt är billigare i inköp än fast KA.

Nackdelar med rörligt KA:

- Mer sårbart för bekämpning.
- Sämre uthållighet; i verkan (elduthållighet) och skydd (av utrustning och personal)

Det är framförallt rörligheten som bidrar till att upprätthålla omvärlduppfattningen genom att förflytta sig till aktuella områden samt att där kunna verka med precision mot väl valda delar. Med andra ord inte stöta front mot front utan slå på djupet. Med en modern rörlig KA-pjäs kan lednings- och beslutsstödsfunktionen byggas in, likaså precisionsbekämpning och uppföljning av stridsfältet (DBA). Skyddet och uthålligheten är dock fortfarande betydligt sämre än för fast KA.

3 Avslutande reflektioner

När man genom försök fick fram en pjäs som kombinerade det rörliga och fasta kustartilleriets fördelar, då var fast KA dödsdömt på grund av det ekonomiska läget. Visserligen är det fasta kustartilleriet väl fungerande i RMA-anda likväl som rörligt KA. Sin största fördel har det fasta i uthålligheten, skydd och elduthållig verkan. Det nya rörliga i har till sin fördel just rörlighet och kan därmed verka där det bäst behövs.

Den snabba reduceringen av hela KA skedde visserligen av besparingskäl till följd av ominriktningen, där Försvarmakten skulle dimensioneras för "[...]att försvara landet mot väpnat angrepp, hävda territoriell integritet samt kunna delta i internationell verksamhet."⁶⁶ Både det nationella och internationella kunde inte rymmas i budgeten, och en fast KA-pjäs kan inte tas med till Afghanistan. Detta bevisas av att när KA lades ner år 2000, och med vissa delar övergick till Amfibiekåren, skulle det dröja ytterligare 11 år innan den "fast-rörliga" artilleripjäsen (dvs. ARCHER) levererades till FM.⁶⁷

⁶⁶ Agrell, Wilhelm, *Fredens illusioner: Det svenska nationella försvarets nedgång och fall 1988-2009*, s.128-129

⁶⁷ <http://www.fmv.se/sv/Nyheter-och-press/Nyhetsarkiv/Nyheter-2010/Archer-klar-for-serietillverkning/>, läst den 2012-05-16

Under den tidsperioden prioriterades därför materiel som utlandsstyrkan krävde inte invasionsförsvaret.

Vad som framgår tydligt ur Wilhelm Agrells bok är att det fasta försvaret *inte* lades ner för att det blev omodernt och inaktuellt. Det lades ner för att de ekonomiska ramarna minskade och den säkerhetspolitiska hotbilden menade på att ett invasionshot inte förelåg inom en överskådlig framtid.

3.1 Förslag till fortsatt forskning

Förslag till fortsatt forskning på området RMA och fast försvar, skulle vara att studera andra nationer, med utbyggt fast kustförsvar, för att utröna huruvida dessa behållit eller lagt ner motsvarande enheter. Intressanta länder kan vara Norge, Finland, Taiwan eller Singapore. Dessa har många likheter med Sverige avseende kustförhållanden och teknisk nivå. Viktigt är då att fokusera på argumenten för utveckling/avveckling av fast KA. Men också hur dessa aktörer hanterat den militärtekniska utvecklingen.

I framtiden kommer materiel kring andra moderna fortifikationer än det fasta kustartilleriet att vara betydligt mer lättillgängliga. Detta kan då undersökas ur samma synvinkel.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Askelin, Jan-Ivar, *FOA-tidningen nr5/6 december 1997*

Askelin, Jan-Ivar, *Solen skiner alltid på en kustartillerist*, (Stockholm 2007)

Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens Tidskrifter och Handlingar; 1988-2000

Hansson,Lars, *ERSTA – Från svarsspån till byggnadsminne*, (2008)

Marintaktiska kommandot, *Kustförsvar – Från kustbefästningar till amfibiekår*,(Västervik, 2002)

Regeringens proposition 1991/92:102

Regeringens proposition 1996/97:4

Regeringens proposition 1999/2000:30 *Det nya försvaret*

af Rosenschöld, Sten Munck, *Svenskt rörligt kustartilleri, Förband och materiel*, (Hallstavik 2006)

Litteratur

Adamsky, Dima, *"The Culture of Military Innovation; The Impact of Cultural Factors on the Revolution in Military Affairs in Russia, the US, and Israel"* (Stanford 2010)

Agrell, Wilhelm, *Fredens illusioner: Det svenska nationella försvarets nedgång och fall 1988-2009*, (Malmö 2010)

Askelin, Jan-Ivar, *Solen skiner alltid på en kustartillerist*, (Stockholm 2007)

Björeman, Carl, *"Försvarets förfall: konsten att lägga ned försvaret utan att någon bryr sig"*, (Stockholm 2011)

Fortifikationskåren, *Fortifikationen 350 år 1635-1985*, (Stockholm 1986)

Försvarsmakten, *Militärstrategisk doktrin*, (Stockholm 2002)

Hansson, Lars, *ERSTA – Från svarsspån till byggnadsminne*, (2008)

Marintaktiska kommandot, *Kustförsvar – Från kustbefästningar till amfibiekår*, (Västervik, 2002)

Moore, Michael, Försvarsdepartementet, *Revolution i det svenska försvaret* (Stockholm 2000)

Owens, Bill, *"Lifting the fog of war"*, (New York 2000)

af Rosenschöld, Sten Munck, *Svenskt rörligt kustartilleri, Förband och materiel*, (Hallstavik 2006)

Internet

<http://www.fmv.se/sv/Nyheter-och-press/Nyhetsarkiv/Nyheter-2010/Archer-klar-for-serietillverkning/>, läst den 2012-05-16

<http://www.fmv.se/sv/Nyheter-och-press/Nyhetsarkiv/Nyheter-2010/Archer-klar-for-serietillverkning/>, läst den 2012-05-16

<http://www.forsvarsmakten.se/a9/Om-forbandet/Popularbeskrivning-indirekt-eld/>, läst den 2012-05-15

<http://www.forsvarsmakten.se/a9/Om-forbandet/Popularbeskrivning-indirekt-eld/>, läst den 2012-05-15